Milan Mali

A KOMMUNISTA SZÖVETSÉG HARCA A MUNKÁSOSZTÁLY SZEREPÉNEK TOVÁBBI ERŐSÍTÉSÉÉRT ÉS A SZOCIALISTA ÖNIGAZGATÁS FEJLESZTÉSÉÉRT

„Ha mindazt, amit itt megvitattunk, össze lehetne sűríteni és alkalmazni lehetne odalenn, akkor csakhamar rendeződne a helyzet az országban.
Én most a tettekre, az akcióra várok . . .
Ha valamit megbeszélünk és egyetértésre jutunk, akkor, magától értetődik,az elkövetkező akciónak is egységesnek kell lennie..."
(Josip Broz Tito, Záróbeszéd a JKSZ II. értekezletén)

1. A JKSZ MÁSODIK ÉRTEKEZLETE UTÁN

Amikor e sorokat vetem papírra, közvetlenül a JKSZ második értekezlete utáni időket éljük. Most folynak az erőfeszítések, hogy jobban megnézzük, mit adott, mire kötelez, mit jelent ez az értekezlet a Kommunista Szövetség folyamatos harcában, önigazgató társadalmunk átalakulásában. Hiszen, mennél mélyebbre hatolunk a JKSZ második értekezlete üzeneténck és utasításainak értelmébe, annál nagyobb a lehetőségünk, hogy folyó ügyeinket, gyakorlati problémáinkat annak szellemében, annak világánál lássuk, tehát hogy új ösztönzést kapjunk, világosan kijelölt utat a mai állapotok megváltoztatásához — akár egész társadalmunkról, akár külön a Kommunista Szövetségről van szó. Persze, előbb talán azt is jól meg kell néznünk, hogy gyakorlatilag honnan indulunk, milyen a mai tényleges helyzet.

Meg kell gondolnunk, most és a továbbiakban, hogy miben is nyilvánul meg a JKSZ második értekezlete egy-egy álláspontjának eszmei-politikai tartalma és tettekre késztető időszerűsége. E tekintetben mind mélyebbre kell hatolnunk, s a kérdéshez alkotó jellegűen kell viszonyulnunk. Döntő fontosságú, hogy világosak és szilárdak legyünk elhatározásainkban, s következetesek a gyakorlatban. A JKSZ második értekezletének dominálnia kell mint mértékegységnek, amikor a helyzetet elemezzük, és mint vezéreszmének, amikor változtatni akarunk a helyzeten, nehogy mindenki a maga mértéke szerint hivatkozzon rá, s annyit vegyen belőle, amennyire szüksége van. Ezen a programon „összjátékba" kell hozni a teljes önigazgatói és politikai mechanizmust.

Aki többet dolgozott a JKSZ 21. elnökségi ülése határozatainak megvalósításán, annak most könnyebb a helyzete, nagyobbak az esélyei. Itt-ott azonban egészen rossz a helyzet, s ezt aligha lehet egyszerűen „megtoldani" a JKSZ második értekezletével. Az ilyen helyeken gyökeres változásokra van szükség.

Ha most azt hangoztatjuk, hogy a JKSZ második értekezlete a JKSZ IX. kongresszusának irányvételét igazolta, akkor ezt főképp azért tesszük, hogy kiemeljük azoknak a felelősségét, akik nem voltak eléggé következetesek ahhoz. Megerősödött tehát a IX. kongresszus érvényesítésének irányvétele, s ennek szilárdsága az irányvétel világosságán is múlik. Minél előbb ki kell jutnunk az elemzésekből, és ki kell alakítani gyakorlati hozzáállásunkat. Elég sok csatát nyertünk már meg elvileg, most gyakorlati győzelmekre van szükség.

Társadalmi fejlődésünk jelenlegi szakaszában a szocialista forradalom folytatásáért vívott harcunk erősítésének konkrétabb tartalma, kiváltképpen a JKSZ második értekezlete szellemében, főképp a következőkből áll: 1. élesebbé és határozottabbá kell tenni harcunkat az önigazgatásos szocialista viszonyokért, a munkásosztály uralmáért, és 2. mélyebbé és folytatólagossá kell tennünk a JKSZ átalakulását.

E feladatok magunkra vállalásával sokoldalúan bíráló elemzés alá kell vetni saját gyakorlatunkat. Azt a kérdést sem kerülhetjük meg, hogy milyen magatartást tanúsítottunk a különféle gyöngeségek elleni harcban.

És amikor magunkra vállaljuk e feladatokat, és megértjük őket úgy, mint cselekvésre szólító konkrét utasításokat, akkor döntő fontosságú számunkra, hogy: 1. kiküszöböljük az ingadozást a feladatvállalásból, 2. kiküszöböljük, illetve legyőzzük az opportunizmust és

a következetlenséget a harcban, 3. semlegesítsük azokat a mozgásokat, letörjük azokat az erőket, amelyek szembehelyezkednek e feladatok végrehajtásával.

Reálisan föl kell mérni azokat a tényezőket, amelyek kedvezően hatnak a társadalmi és az eszmei-politikai akcióra, a JKSZ második értekezletének érvényesítésére, az ott elfogadott határozatok megvalósításának távlataira. Ezek közé tartozik mindenekelőtt: a JKSZ Elnökségének 21. ülése (amely bebizonyította, hogy forradalmi és történelmi szempontból mennyire jók voltak a JKSZ IX. kongresszusának álláspontjai), és a JKSZ kéthavi, rendkívül erőteljes, határozott és hathatós forradalmi akciója, az az akció, amilyen már régen nem volt a Kommunista Szövetségben. Az ellentétes tényezők: komoly torzulások a társadalmi-gazdasági viszonyok alakulásában, a gazdaság és a társadalom megszilárdításában, továbbá az osztályellenség támadókészsége, az a kísérlete, hogy megszerveződjön, összekapcsolódjon és ráerőszakolja magát a társadalomra.

A jelenlegi állapotok részint, természetesen, gyöngíteni, részint pedig erősíteni fogják a cselekvést a társadalmi környezetben és a társadalmi viszonyok tekintetében. Ezért okvetlenül fel kell tenni ezt a kérdést is: Ki mennyit tett a JKSZ 21. elnökségi ülése határozatainak megvalósításáért? A mozgásba most új tetterőt kell bevinni, ezért folyik a harc, s amit eddig megtettünk, nem minden jelentőség nélkül való. Hiba lenne, ha ezt a helyzetet csak úgy fognánk fel, hogy most ismét „lapozunk egyet". A való helyzetről, a harcban elért eredményekről, a felelősségről is szó van, nemcsak arról tehát, hogy ámulatot keltsük elhatározásunkkal.

Ezért döntő fontosságú a feladat, fő iránya a cselekvésnek — gondolatébresztéssel hatni a társadalmi és politikai akció erősítésére. Valóban tudomásul kell vennünk, hogy „a cselekvés nagysága és az ellenállás nagysága nem előre megadott mennyiségek" (Vlahović).

Az önigazgatás viszonylagos megrekedése megkövetelte a maga árát az avantgardista eszmei-politikai erők szerepének gyöngülésében is, mint ahogy a Kommunista Szövetség fejlődési iránya is kihatott a társadalmi viszonyok fejlődésére. Szinte nem is érdemes a kérdéssel foglalkozni, hogy e tekintetben mi a fontosabb, mi az elsődleges. A történelem és a jelen is azt igazolja, hogy a forradalmi élgárda sem fejlődhet, ha nem fejlődnek a társadalmi viszonyok, és megfordítva. A társadalmi viszonyok meghatározott típusa meghatározott típusú forradalmi pártot követel, és megfordítva. Ezt a kölcsönhatást, elsősorban, gyakorlati okokból hangsúlyozzuk — hogy rámutassunk: az egész fronton cselekednünk kell, hatásunkat az összforradalmi helyzetre kell kifejtenünk. Nem „rendezhetjük" a helyzetet tehát előbb a Kommunista Szövetségben, s csak utána a társadalomban. A JKSZ Elnökségének 21. ülése előtt a társadalomban olyan erőviszonyok fejlődtek ki, ami ártott a Kommunista Szövetségnek. Másrészt azonban a Kommunista Szövetség sem „panaszkodhat" a helyzet miatt, neki kell uralkodnia felette, méghozzá újszerű módon. A való életben a Kommunista Szövetség nem viszonyulhat apologetikusan ahhoz, ami „pártjellegű", mint ahogy az önigazgatást, mint olyat, sem értelmezheti és védelmezheti dogmatikusan. Minden dolgot a forradalom és annak reális történelmi érdekei álláspontjáról kell mérlegelni.

A mai forradalmi helyzetben a feladatok és a felelősség egységes egészet képez. Tehát egységes a harc a nacionalizmus, a sovinizmus, a szeparatizmus, az unitarizmus és a hegemonizmus ellen épp úgy, mint az etatista-technokratikus bürokratizmus, a bürokratikus-sztalinizmus és a burzsoá restauráció erői ellen. Mint ahogyan a negatív irányzatok kölcsönösen kiegészítik és feltételezik egymást, és mint ahogy a munkásosztály és a Kommunista Szövetség elleni harcban az ellenséges erők kisegítik egymást, ugyanígy az ellenük folytatott harcnak is megvan a maga integrális alapja — a munkásosztály helyzetének és befolyásának erősítésében, annak cselekvő értelmében, hogy megvalósuljon az önigazgatású szocialista társadalom eszméje és a Kommunista Szövetség vezető eszmei-politikai szerepe. A tapasztalatok azt mutatják, hogy a legnagyobb társadalmi demokratizmus időszakában is nagy veszélyt rejt magában a hazug avantgardizmus és a képzelt forradalmiság. Az ilyen társadalmi és eszmei irányok és irányzatok a szó legszorosabb értelmében zsarnokaivá válhatnak a demokratikus társadalmi és politikai folyamatoknak.

Azok, akik nem akarják vagy nem tudják megérteni, hogy mi a kötelességük e pillanatban, akik nem képesek ezt az irányvételt alkalmazni saját feltételeikre, akik nem tudják megjelölni a támadás célpontját, s másokat sem képesek harcba szólítani, hogy olyan fokra emeljék a forradalmiságot, amilyet ez a helyzet megkövetel, mindazok tehát, akik nem lesznek képesek sikeresen harcba szállni ennek az irányvételnek az elködösítése ellen, azoknak nyíltan meg kell mondani, hogy nem ugyanazt az irányvonalat követjük.

A kételkedés ma — az opportunista pozíciója, aki folyton azt panaszolja, hogy nem eléggé forradalmi a helyzet, mert állítólag megfoghatatlan minden. Amikor viszont csak ugyan történik valami a helyzet forradalmasítása érdekében, akkor meg kétkedni kezd a harc kimenetelében, s maga sem tudja, mi tévő legyen. Ugyanígy, vagy ehhez hasonlóan viszonyul a dolgokhoz a liberalista is. Folytonosan valamiféle „szabadságot" követel a

társadalmi cselekvéshez, és állandóan kevesli a társadalmi radikalizmust. Amikor azután mi magunk is valami határozott lépésre szánjuk el magunkat a politikai és eszmei cselekvés radikalizálása terén, s kiélezzük, következetesebbé tesszük harcunkat a forradalmi irányvételért, akkor azonnal kiderül, hogy neki valójában már a fő irány sem felel meg, és félreáll, visszavonul.

2. A KOMMUNISTA SZÖVETSÉG FEJLŐDÉSÉRŐL ÉS TEVÉKENYSÉGÉRŐL

Ma, amikor szemmel láthatóan megerősödött a társadalmi tettrekészség és cselekvés, amikor, különösen egyes társadalmi kérdéseket illetően, de általában is bizonyos mértékben növekszik az optimizmus és a forradalmiság, nem maradhat észrevétlen, hogy léteznek szervezetek és kommunisták, akik nem értek el megfelelő színvonalat munkájuk és tevékenységük tartalmában, konkretizálásában és forradalmasításában. A régi, bizony, túl mélyen van bennünk ahhoz, hogy könnyen leküzdhetnénk és felszámolhatnánk magunkban, ezt illetően nem lehetnek illúzióink, s ha bírálóan viszonyulunk ehhez a kérdéshez, az nem „kisebbítheti" helyzetünk általános pozitív értékelését. Annál fontosabb viszont, hogy ezeket a jelenségeket és állapotokat még világosabban felvázoljuk.

A Kommunista Szövetség ma a gazdasági, szociális és politikai fejlődés ellentmondásos feltételei között valósítja meg szerepét. Az alapot azonban, amelyre fölépíti viszonyát ezekhez az ellentmondásokhoz, s amelyen „feltalálja magát" a társadalmi és politikai gyakorlatban, ezt az alapot a feltételek marxista elemzése szolgáltatja. A kommunistáknak nagy felelősségük, hogy megértsék ezeket az ellentmondásokat, hogy ne tegyék ki magukat „meglepetéseknek", s hogy társadalmi és politikai harcot indítsanak feloldásuk érdekében. Különben ugyanis a gazdasági törvényszerűségek mindenre kiáradnak, a szociális és politikai mozgásokban a negatív irányzatok jutnak túlsúlyba, és folytonosan újratermelik a szörnyű összeütközéseket. Akkor azután a mozgás tartalmában mindenféle dolog előtérbe kerülhet; létrejön egy sajátos paradoxon — hogy az állam szocialista, a mozgáscélok is szocialista jellegűek, de ami valóban végbemegy a mindennapi életben, annak semmi köze a szocializmushoz és a munkásosztály érdekeihez.

Mindez arra utal, hogy a Kommunista Szövetségnek a valóságos társadalmi-gazdasági és politikai mozgások alapján kell kidolgoznia a munka és a tevékenység tartalmát saját szervezeteiben. A Kommunista Szövetségnek a társadalom valóságos problémáival kell foglalkoznia, azokkal az ügyekkel, melyekkel kapcsolatban a különféle eszmei-politikai felfogások és érdekek kerülnek összeütközésbe egymással, nem szabad elmerülnie azokban a kérdésekben, melyek tekintetében teljes az egyetértés. A politikai élet állapota a Kommunista Szövetség sok szervezetében nem tényleges jellegét fejezi ki a létező társadalmi és gazdasági problémáknak, nem valósul meg a különböző vélemények és érdekek teljes konfrontációja, s így nem is tisztázódhatnak ezek a kérdések a KSZ eszmei és politikai ténykedésével. Ily módon a Kommunista Szövetség nem a való életet és annak ellentéteit fejezi ki, tehát nem egyszer hamis képet nyújt a politikai helyzetről és a mozgások jellegéről.

A mobilitás tekintetében sem kielégítő mindig a helyzet. A tényleges társadalmi problémák még mindig „kibújnak" a kommunisták látóköréből, mert ők nehezen „közelítik meg" a reális életet. Gyakran úgy tűnik, mintha két vágányon haladnánk: az egyiken a Kommunista Szövetség, eléggé békésen, néha idealisztikusan, máskor bíráló szemmel, a másikon pedig a valóság, amely a tényleges viszonyokat, társadalmi gyakorlatot és annak ellentmondásait tartalmazza. Mintha a kommunisták csak azért járnának a szervezetbe, hogy ott „beavassák magukat", s hogy „kapcsolatot" tartsanak a forradalommal, aztán pedig mennek dolgozni, ki ahogyan megfelelőnek látja. Szemmel látható, hogy a Kommunista Szövetség nem „veszi fel", nem „fogja át" a társadalmi viszonyok minden eszmei-politikai áramlatát, mindazt az eszmei-politikai visszhangot, ami a való életből érkezik.

Néha a felfogások valóságos tartalma, amit a KSZ szervezet egységes álláspontjához csatolnak, olyannyira különböző és disszonáns, hogy ezt már nem viselheti el az eszmeileg azonos gondolkodásúak forradalmi szövetsége, ha csakugyan ez akar maradni. Ugyanilyen arányban csökken az egység értéke, s ez már az első akció alkalmával megnyilvánul. Az akció szétesik, és százféle egyéni törekvésre aprózódik fel, melyek külsőleg mind a „vonalon" vannak. A kommunisták egységét kialakítva a Kommunista Szövetségnek olyan helyzetben kell lennie, hogy megbizonyosodhasson ennek az egységnek a jellegéről, s hogy ellenőrzése alatt tarthassa megvalósulását.

Az osztály-forradalmi helyzet az önigazgatási és társadalmi átalakulás valóságos folyamataiban kapcsolja össze és társítja az embereket. Ezért az önigazgatási akció gyakorlatilag mindenki előtt nyitva áll, mert mindenkire szüksége van, s mert a forradalom kollektív, osztályjellegű, nem pedig személyes cselekvés; de ugyanakkor mindenkihez bírálóan viszo-

nyul, mert mindenkire csak pontosan meghatározott osztálytartalommal és forradalmi értelemben van szüksége. Egyes viszonyok azonban „begyöpesedtek", a folyamatok pedig eléggé bezárultak. Az eszmeiség és a politikai vonal iránti fegyelem néha átalakul valamely csoport iránti fegyelemmé, az osztályérdek csoportérdekké válik, s a forradalmi alkotó szabadság helyébe csoporturalom lép. Ilyen feltételek között mind kevesebb az önkritika, ami a forradalmi angazsáltságot szolgálná. Ebből olyan helyzet alakul ki, hogy bizonyos jelenségek bírálata néha rendkívül válságossá teszi az emberek egymás közötti viszonyait. Hiszen, ha nem kommunistához illően viszonyulunk a dolgokhoz, ha inkább a magunk személyes helyzetére és a csoportra vagyunk tekintettel, nem pedig az osztályra és saját ideológiánkra, akkor nem tűrjük el a bírálatot, valamiféle önkritikáról pedig szó sem lehet.

Két dolog mindenesetre alapvetően fontos: létrehozni a Kommunista Szövetség eszmei-politikai egyöntetűségét, hogy az megteremtse az egységesebb osztályjellegű önigazgatási mozgalmat. Hogy mit kell ennek érdekében tenni, az képezi az igazi problémát.

A Kommunista Szövetség ma aszerint igazolhatja szerepét, hogy a munkásosztálynak és a dolgozó népnek milyen mértékben képezi tényleges forradalmi-politikai élgárdáját, s hogy mennyire sikerült kifejlesztenie, megerősítenie és megvalósítania a munkásosztály és a dolgozó nép megfelelő társadalmi-történelmi akcióját és elkötelezettségét.

Történelmileg tekintve a forradalmi élgárda mindig is így igazolta saját szerepét. Ezért nem arról van szó, mint néha gondoljuk, hogy a Kommunista Szövetségnek csupán jobban meg kell „közelítenie" a munkásság és a dolgozók más rétegeit (csupán összetételét kell „javítania"), hanem arról, hogy, mint azoknak belső forradalmi énje és szerves része (mint létük egyik tartozéka), még magasabbra kell onnan törnie. Hiszen, ha csak „megközelítenie" kellene a szociális erőket, s csak az összetételét kellene „javítania", holnap erről „meg is feledkezhetne", más irányt vehetne, ha ez valamiképpen az ő akaratától vagy képességeitől függne. Egészen más viszont a helyzet, ha egyenesen onnan tör elő, mint a munkásosztály társadalmi lényének forradalmi megnyilvánulása. Amíg ezt el nem érjük, csupán a viszonyokat ápolgathatjuk, éspedig eléggé mesterségesen, a Kommunista Szövetség és az egyes struktúrák között. Megtörténhet, ami elő is fordul, hogy csak a Kommunista Szövetségbe való felvétellel próbáljuk pótolni azt, amit csak ezután kell kialakítani — a valóban forradalmi politikai szövetséget egy meghatározott szociális osztálystruktúrában, vagy annak keretei között. Persze, a forradalmi politikai élgárda történelmi szerepének érvényesítésével, erejének és hatékonyságának fokozásával viszonyát a szociális osztályalappal lényegesen elmélyíthetjük. Hiszen az eredményes harc folytonos erősítést követel meg a győztesek részéről, s a győzelmek növelik azoknak az éhségét, akik szívesen élveznék az elért eredményeket.

A munkásosztályhoz gyakorlatilag közelebb kerülve, a Kommunista Szövetségnek gyorsabban, és eredményesebben is meg kell felelnie a gazdasági és társadalmi fejlődés lényegbe vágó kérdéseire, amelyek, mindenekelőtt, az önigazgatásos szocialista erők osztályhelyzetét és a forradalmi politikai orientációt érintik. Mint forradalmi társadalmi erő, a Kommunista Szövetség nem engedheti meg, hogy a társadalmi gyakorlat ott kuszálódjon össze, ahol neki kell megadnia a társadalmi és politikai választ, ahol neki kell megszabnia az irányt. Ma kétféleképpen lehetünk vesztesek: ha nem váltjuk valóra az elveket, vagy ha nem adunk választ.

A Kommunista Szövetség erősítésével növekednie kell befolyásának, részvételének a társadalmi és politikai folyamatokban, de fokoznia kell ugyanakkor ennek a jelenvalóságnak *meghatározott demokratikus jellegét* is. Más szóval, a KSZ erősödése (aminek az elemek egész sorában kifejezésre kell jutnia, de mindenekelőtt a nem hozzá tartozó erőktől való elszakadásban) a társadalmi és politikai viszonyokban és folyamatokban fog materializálódni. Ezért a KSZ megtisztítása a tőle idegen és ellenséges erőktől — csupán előzetes kérdés. A Kommunista Szövetség ennél nem állapodhat meg. Szerepének történelmi értelme a munkásosztály vezetésében és megszervezésében nyilvánul meg, hogy fölülkerekedjen a társadalmi viszonyokon és folyamatokon.

De ha a munkásosztály és a dolgozó nép csakugyan legfőbb hordozója az önigazgatásnak és a hatalomnak, akkor a Kommunista Szövetségből való kizárások tényét is „meg fogja érteni". Ezek szerint tehát, ha az, amit a Kommunista Szövetség cselekedni fog, nem jut kellőképpen kifejezésre gyakorlati téren az önigazgatásért, a munkásosztály és a dolgozó emberek uralkodó befolyásáért folytatott harcban, akkor a Kommunista Szövetségnek vissza kell térnie mindenekelőtt a munkásosztályhoz való viszonyának, az osztályban betöltött helyének kérdésére, föl kell vetnie a kérdést, hogy képes-e kialakítani és megvalósítani az *osztálymozgalmat*, s ilyen alapon befolyást gyakorolni a társadalmi folyamatok jellegére és menetére.

A Kommunista Szövetségnek arra kell törekednie, hogy a meghatározott állapotok, jelenségek, erők és egyének bírálata konkrét legyen, világos és megalapozott a Kommunista

Szövetség eszmeiségével és politikai irányával, s hogy minden konkrét kérdésben a munkásosztály és a dolgozó emberek tényleges érdekeit tükrözze. Nem elegendő tehát, ha a Kommunista Szövetség ma csupán bírál, neki a munkásosztály és a dolgozó emberek akcióját is ösztönöznie kell.

Ez azt jelenti, hogy a Kommunista Szövetségnek a maga akcióját maximálisan a munkásosztályban kell elhelyeznie, onnan kell elindítania, ahogyan mozgásra kell *késztetnie* a munkásosztályt és a dolgozó embereket az önigazgatásban is. A Kommunista Szövetségnek tehát szüntelenül elemeznie kell helyzetét e viszonyok tekintetében, ehhez mérten kell korrigálnia magát, de inspirálódnia is. Amilyen eredményeket ezen a téren elér, az mutatja meg tényleges helyzetét, mint forradalmi élgárdáét. Éppen ezért a Kommunista Szövetség nem engedheti meg, hogy a különféle erők elszakítsák a maga „természetes" szociális bázisától, hogy félreállítsák, hogy a harc egyik szárnyán hagyják — a győzelem minden különösebb kilátása nélkül. A kommunistáknak ma nem imponál és nem kell mindenfajta társadalmi támogatás, ők csak a munkásosztály és a forradalmi, haladó társadalmi erők segítségére számítanak.

Minden köztársasági és tartományi Kommunista Szövetségre vonatkozóan, önállósága mellett is (a JKSZ Statútuma és általános politikája keretében), meg van határozva közvetlen és fokozott felelőssége mind az önigazgatásos szocializmus iránya tekintetében a maga köztársaságában, illetve tartományában, mind pedig a szocialista fejlődés eredményei szempontjából az egész jugoszláv közösségben. A felelősség e két (önmaga és az egész iránti) elemének egysége teljes mértékben megnyitja a JKSZ és a társadalom demokratizálódásának perspektíváját (a centralisztikus és nem demokratikus viszonyok és az egyenlőtlen helyzet ellenében), és meghatározza az egyenlőségért folytatott harcot az önállóság kiforgatása (a JKSZ bezárkózása és eszmei-politikai dezintegrációja) ellen. Ezzel távlatosan is lehetővé válik azoknak az utaknak a kikerülése, amelyek eddig eléggé rögössé tették a Kommunista Szövetség fölépítésének és fejlesztésének gyakorlatát.

Ha már az Akciós program annak a felfogásnak és gyakorlatnak a veszélyességéről és elfogadhatatlanságáról beszél, amely „a Kommunista Szövetség ‚föderációvá' való átalakulásához, vagy a köztársasági és tartományi szervezetek labilis koalíciójához vezetne", illetve amely „centralisztikus, köztársaságok fölötti szervezetté" alakítaná át a Kommunista Szövetséget — akkor ez azt jelenti, hogy ennek kiemelésére és a forradalmi akció figyelmeztetésére nagyon is nagy szükség volt. Most azonban hatásos instrumentumokat is bevetünk az ilyen felfogások elleni harcba.

A Kommunista Szövetség tagjának szerepét együtt határozzuk meg a maga felelősségének kérdésével: részt vesz a politika kialakításában, de felel az eredményekért is annak érvényesítésében. Ez a teljes értelme annak a folyamatnak, amelyben meg kell erősödnie minden kommunista szerepének, mert enélkül nem fejlődhet a Kommunista Szövetség, mint forradalmi demokratikus szövetség.

A Kommunista Szövetség fórumai és szervei kénytelenek lesznek alaposan áttekinteni, hogy milyen helyzetbe hozza őket, s hogy gyakorlatilag mit jelent számukra a követelmény, amelynek értelmében szorosabb eszmei-politikai és akciós kapcsolatot kell teremteniük a tagsággal és a tagság demokratikus akciójával. Kötelesek olyan feltételeket létrehozni és továbbfejleszteni, melyek között szabadon fejlődhet a tagság tevékenysége.

Ennek eredményei határozhatják meg a Kommunista Szövetség akciós és demokratikus jellegének továbbfejlődését. Levontunk minden tanulságot szervezeti-politikai téren is — azokban a követelményekben, melyek szerint a Kommunista Szövetség minden tagja a társult munka szervezetében, voltaképpen mindenütt, ahol jelen van, él és dolgozik, szervezetten cselekedhet. Az önigazgatású társadalmi bázisban, és különösen a társult munka alapszervezeteiben dolgozó kommunisták minden meglevő szervezeti formájának bíráló elemzésével a kommunisták összekapcsolására olyan szervezeti-akciós és eszmei-politikai formákat kell kiépíteni, amelyek lehetőséget adnak arra, hogy nagyobb hatást gyakoroljanak az önigazgatási és politikai döntéshozatal minden gócpontjára és folyamatára.

Ezek az álláspontok körülhatárolják az útkeresést, de megkövetelik a felelősséget is az eredményekért. Egy tapasztalatnak még sokáig felbecsülhetetlen értéke lesz: a bürokratizmus a Kommunista Szövetségben megtalálja a maga párját a társadalom bürokratizmusában. Minden bürokratizmus rokona egymásnak, mindegyik segíti egymást, mert egy talajon élnek — a munkásosztály gazdasági és társadalmi téren való visszaszorításának és annak talaján, hogy megfosztják a munkásosztályt a munkatöbblettel való rendelkezés jogától, s maguk igyekeznek megszabni a társadalmi folyamatokat. Ezért a munkásosztály minden bürokratizmussal szemben elvileg azonos bíráló és harci magatartást tanúsít.

A demokratikus centralizmus, mint az álláspontok kidolgozásának és a kötelezettségek egyenértékűségének demokratikus folyamata alapjává válik a JKSZ fejlődésének és hatékonysága növelésének a cselekvésben. Tekintettel a gyakorlatra, amely felhőként árnyékolja

be a demokratikus centralizmust és a vele kapcsolatos, változásokat, s amely hol elnyeléssel, hol meg elvizenyősítéssel fenyegeti, hogy erejét és értelmét vegye, különösen három álláspontnak nagy a jelentősége az Akciós programban: 1. minden önállóan kidolgozott álláspontért és határozatért a köztársasági és tartományi kommunista szövetségek közvetlen és teljes felelősséggel tartoznak; 2. ha egy köztársaságban, vagy tartományban a Kommunista Szövetség eljut egy bizonyos álláspontra, azt még nem lehet magától értetődően azonosítani a JKSZ politikájával; 3. a közös álláspontok kidolgozásához a társadalmi mozgások bíráló elemzése, a kérdések demokratikus megvitatása, valamint a politikai álláspontok eszmei tisztázása, összeegyeztetése és összehangolása útján jutunk el.

Ezzel létrejött az alaphelyzet a harchoz az ellen, ami egy ideig komoly kínokat okozott a JKSZ-nek: az imperatív mandátum alkalmazása, megkérdőjelezése annak, hogy mindenkire nézve kötelezőek-e a közösen elfogadott értékelések és határozatok, amelyekhez demokratikus úton jutottak el a JKSZ vezető szerveiben, és egymástól eltérő tolmácsolása ezeknek az értékeléseknek és álláspontoknak. Ezek az elvek azonban felhasználhatók egy másik veszély elleni harcban is, ami ugyancsak jól ismert a Kommunista Szövetségben, s ami fölött már győzelmet aratott, de amivel szemben sohasem lehetünk biztosak, hogy nem tér-e vissza, ha valamilyen szilárd alapra és támaszpontra lel — ez pedig az elvszerűtlen egyezkedésnek, a majorizáció jelenségének, a kötelező egyhangúság megkövetelésének veszélye. Gyakorlati téren tehát a fentebbi elvek valóraváltásával védhetjük meg és érvényesíthetjük a JKSZ-nek, mint a munkásosztály és a dolgozó emberek demokratikus forradalmi szervezetének, az önigazgatásos szocialista társadalmi átalakulás folyamata eszmei-politikai hordozójának szellemét.

3. A MUNKÁSOSZTÁLY — HELYZETE ÉS TÖREKVÉSE

Egyre világosabbá válik, hogy az osztály — a munkásosztály és a dolgozó emberek — mozgása nélkül voltaképpen nem valósulhat meg az önigazgatásos politikai rendszer és nincs önigazgatású szocialista fejlődés, mint ahogyan ez nem valósulhat meg a forradalmi politikai élgárda szerepének, a maga osztályával és a társadalommal szembeni szerepének betöltése nélkül sem. A szocialista fejlődés önigazgatásosságának igazi problémái tehát magában az önigazgatás osztálybeli szubsztanciájában rejlenek.

Ez nem csupán a politikai rendszer klasszikus, általános osztályfunkciójának betöltése szempontjából, hanem az önigazgatásos társadalmi viszonyok és az egész alkotmányos rend megvalósítása tekintetében is döntő fontosságú. Ez tehát nem csak az államhatalom közvetlen osztályfunkcióinak megvalósítását érinti, hanem az önigazgatási viszonyok érvényesítését is az alkotmányos elvek alkalmazásában, mondjuk szövetségi, köztársasági, tartományi vagy községi szinten.

Marx és Engels a „demokrácia kivívásáról", a „proletariátus uralkodó osztállyá való fölemelkedéséről" beszél. Ezt a forradalmi történelmi követelést ma már nem csupán elvi értelemben vetjük fel — mint a munkásosztály és a dolgozó emberek döntő társadalmi szerepéért és politikai befolyásáért folytatott harcot — hanem úgy is, mint gyakorlati tényét a harcnak, amelyet az ellentétes és helyzetnehezítő társadalmi-gazdasági tendenciák, eszmei-politikai áramlatok és erők ellen folytatunk. A Kommunista Szövetségnek, gyakorlati ténykedésével következetes küzdelmet kell folytatnia az önigazgatásért és a társadalmi folyamatok demokratizálásáért. Az önigazgatásos demokrácia lehetővé teszi a munkásosztálynak, hogy befolyást gyakoroljon a társadalmi fejlődés minden pórusára, tehát formáját képezi a társadalmi és politikai hatalomnak, amelyben kifejezésre jut a munkásosztály közvetlen diktatúrája. Ily módon lerombolódnak, szétzúzódnak a társadalmi helyzet és befolyás szűkebb, csoportos (bürokratikus, vagy másfajta) bázisai. A demokratizálódás megnyitja a kapukat a munkásosztály előtt, s ahová a munkásosztály bekerül, onnan távozniuk kell mindazoknak, akik szemben állnak vele, s akik egzisztenciájukat nem a munkára és annak eredményeire alapozzák.

Ezért a munkásosztály hatalmának és önigazgatású demokratikus befolyásának érvényesítésére nem tekinthetünk csupán elvi szempontból. Természetszerűleg vetődik fel a munkafolyamatból való eltávolításának kérdése mindazokkal szemben, akik érvényesülésük tartalmánál és befolyásuk jellegénél fogva nincsenek a munkásosztály és a dolgozó emberek történelmi és konkrét érdekeinek vonalán, annak keretein belül. A munkásosztály és a dolgozó emberek a maguk érdekeit világosan megfogalmazták saját ideológiájukban, forradalmi élgárdájuk politikai irányvonalában, számos határozatban és álláspontban. A munkásosztály valóságos hatalmáért folytatott társadalmi és politikai harcot gyakorlati téren, világos eredményekkel kell megvívni. Ma olyan feladat előtt állunk, hogy a munkásosztálynak döntő befolyást kell biztosítanunk azokban a társadalmi folyamatokban is, amelyek gyakran még mindig nagyon távol esnek tőle.

Pártunk számára az képezi az alapvető kérdést, hogy a munkásosztály miképpen vegye át a harcot és hogyan határozza meg az önigazgatásos társadalmi gyakorlat folyamatait. Hiszen nem lehet vitás, hogy ha a munkásosztály nincs jelen a tényleges gazdasági és tarsadalmi életben, akkor ezt az „önigazgatási" gyakorlatot valaki másnak kell meghatároznia és „betöltenie". Ezt igazolja az önigazgatás tényleges állapota egyes munkaszervezetekben. Ezek a „mások" különféle társadalmi-gazdasági pozíciót töltenek be a dolgozó ember alapvető alkotmányos és politikai pozícióján kívül, mely szerint a munka és annak eredményei határozzák meg a társadalmi helyzetet, s ezenfelül részesei a döntéshozatal különféle folyamatainak, hatásukat a hatalom és a befolyás különleges csatornáin át fejtik ki, mégpedig a dolgozó embertől elidegenített társadalmi és politikai hatalom révén.

Ma még viszonylag kevéssé vetünk számot a gazdasági és társadalmi viszonyok osztályjellegével. Ezt sok olyan példával lehetne bizonyítani, amelyek azt mutatják, hogy milyen a mi munkaszervezeteinkben a társadalmi és politikai tudat szintje, milyen az emberek gondolkodásmódja, hozzáállása a problémákhoz. Egyesek úgy állítják be a dolgokat, mintha az önigazgatásnak valamiféle absztrakt gyöngeségei lennének, s nem úgy, hogy az önigazgatásnak mint a munkásosztály és a dolgozó emberek hatékony igazgatási folyamatának megvan a maga világosan meghatározható osztályellensége, tehát hogy az önigazgatás állapota az osztályjellegű erőviszonyok függvénye.

Ezzel kapcsolatban a politikai ténykedés szempontjából rendkívül fontos, hogy megvédje magát az olyan avantgardizmustól, amit valami másfajta társadalmi-gazdasági álláspontról akarnak rákényszeríteni, ami eltér az alapvető és lényeget kifejező osztályállásponttól, s hogy ne essen bele a szubjektivizmus és voluntarizmus csapdájába, amit valamilyen szociális, nemzeti vagy általános érdek frázisával álcáznak. Azt gondolván, hogy jót cselekszenek, ma sokan átadják magukat a szocializmus holmi ideológiai apoteozisainak, és a „forradalmiság" valamiféle euforikus állapotába esnek. Ezek gyakran megfeledkeznek arról, hogy a forradalmat csak a saját osztályukra való támaszkodással lehet megvívni, továbbá hogy a forradalmi lendület, ha nem az osztályjellegű erőviszonyok helyzetéből fakad, leginkább nem jelent többet az egyéni romantikánál, és csak véletlenül vezethet némi eredményhez, s végül hogy a forradalom nem egyéni, hanem osztálytett. Az egyéni fogadkozások, ha nem az osztály mozgalmából és életéből erednek, ma csak elködösítik a dolgokat a jelenlegi erőviszonyok tekintetében, melyek folyamatosan jönnek létre a társadalomban, és nincs is szüksége senkinek arra, hogy másoknak bizonygassa forradalmiságát azon fölül, ami tényleges tartalmát képezi részvételének a politikai harcban, s amit az egész osztály politikai mozgalma magában foglal. Mert nem elég csupán meggyőződéses forradalmárnak lenni, hanem minden társadalmi jelenséggel szemben minden pillanatban készen kell állni védelmére is, tudni kell, képesnek kell lennünk önmagunkat is bevetni előrehaladásáért. Azok, akik a tömeges társadalmi akción kívül állnak és harcolnak — elhullanak. Ilyenek, igaz, a forradalom minden szakaszában léteznek. Ők azt hiszik, hogy önmagukat adják a forradalomnak, pedig gyakorlatilag semmi hasznot nem hajtanak. Ebben van az ő tragédiájuk. Egy kicsit ma, egy kicsit holnap, s egyre inkább belesüppednek a különféle csoportérdekekbe, a korteskedésbe. Egyesek teljesen belevetik magukat a demagógiába, úsznak a kispolgári árral, és egy darabka karrierért szívesen felkínálják képzelt forradalmiságukat. Nem válogatva a szolgálatok elfogadásában és a maguk kapcsolataiban, egy pillanat alatt képesek valamiféle „egységet" létrehozni, amiből azután frontot képeznek önmaguk és saját csoportjuk, nem pedig a maguk osztálya számára. A forradalomhoz való tartozás nem valamilyen absztrakt akarat és misztikus érzelem kérdése, hanem a forradalmi politikai viszonyulásból és társadalmi helyzetből ered. Mások viszont idealistákká válnak, akik folyton arra panaszkodnak, hogy a maguk precíz mértékeiket egy istenért sem tudják ráerőszakolni a kemény és érzéketlen valóságra. Ők nem értik meg az utat, amit az osztályhelyzetnek meg kell tennie a maga győzelméig, nem is akarnak rátérni erre az útra, hogy feláldozzák magukat rajta. A sorsuk egyiküknek és a másikuknak is forradalomellenes, nem egyszer tragikus.

Sokféle erő akar most, vagy akar majd a jövőben partnerként, versenytársként viszonyulni a munkásosztályhoz a társadalmi viszonyok uralmáért vívott harcban. Hozzájuk csak osztályjellegűen lehet viszonyulni, tehát a radikális bírálat és a forradalmi harc álláspontjáról. Hiszen elfogadni a partneri, versenytársi viszonyulást a reális gazdasági és társadalmi területért folyó harcban azt jelentené, hogy kérdésessé tesszük a győzelmet egyszerűen már csak azért is, mert nem a magunk legerősebb helyzetéből indulunk ki, mert nem olyan ütéseket mérünk az ellenfélre, ami összhangban lenne osztályhelyzetünk mélységeivel. Ma nagyon kevesen ismerik be, hogy bürokraták, mint ahogy gyakorlatilag ezt ritkán is bizonyítjuk be valakiről. A tényleges önigazgatású szocialista, tehát osztályjellegű átalakulás helyzete szempontjából ez csöppet sem jó, s a dolgok alakulására nem kedvező. Léteznek irányzatok, hogy különféle osztálytartalommal alakuljanak ki társadalmi-gazdasági pozíciók, de közöttük nincsenek megfelelő politikai és társadalmi összeütközések, e tekintetben csak

bizonyos spontaneitás észlelhető. Ez a spontaneitás viszont azoknak az erőknek felel meg, amelyek a munkásosztállyal vannak tényleges társadalmi-gazdasági összeütközésben (bár azt nem mindig politikailag vezetik le). Mert az ellentmondásos társadalmi feltételek között, amikor még meghatározott történelmi korlátok és örökségek is jelen vannak, ezek az erők magukhoz ragadják a társadalom egy-egy területét, és hamar kialakítják pozícióikat. Ezt mutatja a munkásosztály hatalmáért folyó harc mindennapi, reális képe. Ezért feltétlenül szükség van az osztálytudat és akció minden tényezőjének bevetésére.

A munkásosztály gazdasági és társadalmi helyzetének, szerepének erősítése az általános önigazgatású szocialista átalakulásban kifejezésre jut és megnyilvánul abban is, hogy szoros összeköttetésbe kerül a társadalom más dolgozó rétegeivel. Ezzel erősödik a munkásosztály szociális energiája és képessége arra, hogy forradalmilag megváltoztassa a társadalmi viszonyokat és a társadalom szociális struktúráját. Az önigazgatású szocialista társadalom a maga programjával, valamint a gazdasági és társadalmi átalakulás eredményeivel forradalmasítja a munkás szociális rétegek helyzetét, hiszen a termelési, az elosztási és a társadalmi viszonyok módosításával a maga alapvető osztálypozíciójára állítja a dolgozó embert, aki a maga munkájának eredményeiből él, vagy legalábbis egyre közelebb viszi ehhez a pozíciójához. Az önigazgatású szocialista társadalomban szüntelenül folyik a társadalmi struktúrának ez a transzformációja. A társadalmi viszonyok osztályjellegét és azokat a perspektívákat szorgalmazva, amelyeket a munkásosztály politikai harcának eredményei hoznak létre, maga a munkásosztály és annak forradalmi élgárdája nem gyöngítheti osztályszövetségét a többi munkásréteggel, s nem kisebbíti jelentőségét az összes haladó társadalmi erők politikai egységének. Eszerint a társadalom szocialista önigazgatásos átalakulásában a többi munkásrétegnek nem csökkenhet sem az energiája, sem a hozzájárulása. Ha ma az osztálykérdést emeljük ki, akkor ezt elsősorban azért tesszük, hogy hangsúlyozzuk az olyan erők és pozíciók elleni harc jelentőségét, amelyek a maguk helyzetét és befolyását a társadalomban nem a munkán és a munka eredményein alapozzák, továbbá hogy világosan meghatározzuk az önigazgatásos szocialista folyamat jellegét, és hogy elmélyítsük a társadalmi kapcsolatokat és a politikai egységet a különböző szociális csoportok: a munkásság, a parasztság és az értelmiség között.

A jelenségek közül, amelyek, legalábbis eddig, a legnagyobb terheket rótták az önigazgatásos szocialista demokráciára és a politikai intézmények tartalmára, legfőképpen a bürokratizmust és a nacionalizmust kell megemlíteni. De az önigazgatásos demokrácia kiforgatásának, társadalmi-történelmi értelme és eszmei-politikai tartalma elferdítésének minden más formája: az unitarizmus, a hegemonizmus, a szeparatizmus, a centralizmus stb. is előbb valamilyen alapot kell hogy teremtsen magának, ezt pedig végső soron csak a társadalmi viszonyok bürokratizálódása, a munkásosztály és a közvetlen termelők uralkodó befolyásának háttérbe szorítása képezheti, vagy a reális történelmi nemzeti érdekek megmásítása és meghamisítása, tehát a nacionalizmus valamely formája alkothatja.

Ebből egyértelműen következik, hogy az ilyen jelenségek ellen kizárólag a társadalom forradalmi átalakulásának alapvető tényezőivel lehet eredményesen felvenni a harcot. Tehát mindenekelőtt a munka társadalmi-gazdasági helyzetének fejlesztésével, a munkásosztály és a társult munka társadalmi és politikai befolyásával, valamint a nemzeti érdek autentikus történelmi tartalmának érvényesítésével, annak internacionális jellegével az önigazgatásos társadalmi átalakulás folyamatában.

Egészen világos, hogy mindezeket a nagy unitarizmusokat, centralizmusokat, bürokratizmusokat és más hasonlókat nem lehet legyőzni és fölszámolni, ha nem változna meg forradalmian maga az alap, amelyből kifejlődnek. Végtére az alkotmányos változásokra is azért került sor, hogy nagyobb lehetőséget hozzunk létre a szocialista fejlődés és önigazgatásos átalakulás társadalmi-gazdasági viszonyainak gyorsabb forradalmasításához.

Elég sokat beszélünk az ellentmondásokról, amelyek antagonisztikussá teszik a viszonyokat a társadalmi munka különböző szférái között. Többet kellene viszont beszélni a társadalmi gyakorlat ellentmondásosságairól és gyöngeségeiről is, amelyek magán a munkásosztályon belül okoznak összeütközéseket, egységére és osztálytudatára mérnek ütéseket. Voltaképpen ezzel juthatunk nyomára az igazi megismerésnek, hogy a politikai és társadalmi elképzelések miért alakulnak át oly nehezen valóságos társadalmi-gazdasági viszonyokká. Ugyanis, szabály szerint, mi mindig mint homogén alkattal számolunk az osztállyal, pedig a valóságban nem teljes mértékben van így.

Ma erőteljes tényezők hatnak a munkásosztály megbontására, egységes osztálypozíciójának „feldarabolására": a különböző termelési és gazdasági struktúrák, a termelékenység egyenlőtlen szintje, a nem azonos képzettségi struktúra, a szociális-gazdasági stabilitás hiánya, az intézkedések hatástalansága a fő területeken, a foglalkoztatásra nehezedő nyomás, a latens munkanélküliség stb. — s mindez csökkenti a munkásosztály esélyét, hogy valóraváltsa uralmi helyzetét a társadalomban, még az ilyen kedvező alkotmányos feltételek és

eszmei-politikai adottságok között is, amilyeneket egy szocialista önigazgatású társadalom hoz létre.

A munkásosztály és a társult munka nem csak azért válik reális szociál-politikai alapjává az össztársadalmi szintézisnek, mert a társadalom legigazoltabb gazdasági és történelmi érdekeit hordozza magában, hanem mert a többi szociális erő is olyan értelemben forradalmasítja a maga gazdasági-szociális helyzetét, hogy mindinkább megközelíti vagy kiegyenlíti helyzetét a munkásosztályéval. A gazdasági és a társadalmi egyenlőség és stabilitás tényleges tényezőjének a munkásosztályon és annak osztálytudatán kell nyugodnia. Az önigazgatású szocialista társadalom lemond a stabilizációnak azokról a tényezőiről, amiket a gazdasági centralizmus és az etatizmus kínál fel. Számos gazdasági intézkedéssel azonban még mindig gyöngítjük az osztályegység kialakulásának folyamatát, az egyenlőséget a termelési és elosztási folyamatban betöltött helyzet tekintetében. Ezzel gyöngítjük az összgazdasági és társadalmi egyenlőség és stabilitás tényezőit is. Az osztály, amelyet béklyóba ver a maga társadalmi-gazdasági helyzete, s amelynek hosszan tartó egzisztenciális problémái vannak, nehezen fog kilépni a gyárfalak közül. Ezt a folyamatot a viszonyok fejlesztésével és stabilizálásával kell serkenteni, legfőképpen a társadalom gazdasági struktúrájában. A társult munka alkotmányos koncepciója voltaképpen osztálykérdés, a munkásosztály és a munka társadalmi-gazdasági helyzete erősítésének problémája, a munkásosztály gazdasági konszolidációjának, döntő társadalmi befolyása megvalósításának létrehozott előfeltétele.

Csakhogy az alkotmányfüggelékek valóraváltásának már az első tapasztalatai is azt mutatják, hogy ezt a kérdést nem eléggé osztályszempontból közelítjük meg. Azt mutatják, hogy a régi pozíciókról nem lehet harcot folytatni a társadalmi viszonyok új lényegéért. A Kommunista Szövetségnek a konkrét feltételek között többet kell tennie az osztály forradalmiságának „fölébresztéséért", a munkásosztály tényleges érdekeiért kell szót emelnie, akcióba kell lendítenie a munkásosztályt. A maga reális anyagi és társadalmi helyzetét csak maga az osztály változtathatja és szilárdíthatja meg. A munkásosztálynak magasabb fokú mobilitást és bíráló szellemet kell tanúsítania mindazzal szemben, ami ma a gazdaságban és a társadalmi viszonyok fejlődésében történik. A Kommunista Szövetség e kérdésekkel szemben, gyakorlati és szervezési értelemben jobbára elvi síkon mozog. Nyomást gyakorolnak rá, hogy azoknak az erőknek a kíséretében legyen, amelyek most több-kevesebb igyekezettel „magyarázni" és „végrehajtani" akarják az alkotmányfüggelékeket: őt akarják propagátorává tenni az újnak ott, ahol az állapotok bírálatának forradalmi tényezője kell hogy legyen; követelik, hogy általánosságban politizálja a tömeget, holott neki a munkásosztály forradalmi mozgósítása a feladata.

Az új alkotmányreform kiütötte a bürokratizmus és az etatizmus kezéből a védekezés és a konstituálódás minden politikai eszközét. Saját egzisztenciájukat azonban eddig sem kizárólag az alkotmányos-politikai elvekre, hanem a reális társadalmi-gazdasági viszonyokra és a munkásosztály elnyomásának tényére alapozták. Végtére is, a Kommunista Szövetség, eszmei és politikai szempontból már régóta nem áll a bürokratizmus mellett, s az mégis jelentkezik és visszatér. A bürokratizmus tehát közvetlenül a társadalmi-gazdasági alapokon fejlődik ki és reprodukálódik. A forradalmi eszmei-politikai cselekvés természetesen számos ütést mért rá, mégis fennmaradt és tovább egzisztál, mert, végső soron, megvan a maga termőtalaja.

A Kommunista Szövetségen belül végbemenő differenciálódás rendkívül jelentős, de a harcot nem viheti sikerre ha a Kommunista Szövetségnek nem sikerülne valamilyen módon objektivizálnia értékét, kibővítenie értelmét és hatótávolságát, hogy az ne csupán önmagának, hanem az egész önigazgatási rendszernek tényévé váljon. Ez ismételten fölveti a Kommunista Szövetség kapcsolatának kérdését a társadalmi és politikai viszonyok önigazgatású tömegbázisával. Hiszen a Kommunista Szövetségben vereséget szenvedett erők más társadalmi és politikai keretekbe helyezik át harcuk súlypontját. Ha ott nem találják szembe magukat a Kommunista Szövetség eszmei-politikai irányvonalán álló önigazgatási mozgalom egységével, akkor még ezek a kitagadott erők is elérhetnek bizonyos eredményeket. A gyakorlatban ez meg is történik. Éppen a mind nyíltabbá és kiélezettebbé váló eszmei-politikai differenciálódás folyamata szemlélteti a legjobban, hogy néha milyen gyönge, vagy elégtelen a Kommunista Szövetség kapcsolata a társadalmi és politikai folyamatok önigazgatású tömegbázisával, s hogy a Kommunista Szövetségnek nem csupán a programban, hanem a valóságban is mennyivel jobban és szilárdabban kell a munkásosztályhoz és a társadalmi fejlődés haladó erőihez kapcsolódnia, legfőképpen a gyakorlati kérdések tekintetében. Ez is elsősorban attól függ, hogy a forradalmi politikai élgárda milyen mértékben nőtt össze az átalakulás igazi szociális hordozóival.

4. ESZMEISÉG ÉS A POLITIKAI HARC

Eszmei-politikai téren most elérkeztünk szocialista forradalmunk lebecsülésével és leértékelésével, a kilátástalanság és a nihilizmus terjedésével való határozott szembenálláshoz. A Kommunista Szövetségnek gyakorlatilag és minden felvetődő alkalommal szembe kell szállnia a polgári társadalom és a bürokratikus etatizmus ideológijának minden változatával. El kell határolnia magát ezektől, de nem azért, hogy a különbségekre rámutasson, hanem hogy vereséget mérjen a tőle elkülönülő összes erőkre. Társadalmi-gazdasági téren fel kell venni a harcot a centralisztikus-bürokrata, technokratikus-monopolista erők ellen. Ezekkel az erőkkel eddig is szemben állt, de most arról van szó, hogy ellenükben egyre több csatát is meg kell nyernie. A társadalom szocialista önigazgatásos alapokon álló átalakításával egyidejűleg, amivel a munkásosztály döntő szerepét és befolyását biztosítja, ki kell tépnie az ilyen erők regenerálódásának gyökereit, fel kell számolnia keletkezésük és létük feltételeit, mint ahogyan az eszmei-politikai ténykedéssel meg kell védenie a szocialista társadalmi tudatot az ilyen erők ideológiájának tartalmától, meg kell erősítenie ellenálló képességét minden idegen eszme és felfogás támadásával szemben. Ezek szerint az összeütközések elkerülhetetlenek, s ezekből új irányok jönnek majd létre a differenciálódáshoz. Kialakulnak az egység, a stabilitás és a távlatosság új alapjai. A munkásosztály nem „hivatásszerűen" van jelen az önigazgató szervekben és a Kommunista Szövetségben, hanem a maga hatalmánál és társadalmi-gazdasági helyzeténél fogva, a maga történelmi érdekéből eredően. Ilyen a felfogása, és ilyen a magatartása is.

Marx és Engels nagyon világosan hangsúlyozzák, hogy „a kommunista forradalom a leggyökeresebb szakítás a hagyományos tulajdonviszonyokkal, tehát nem csoda, hogy fejlődése során a legmélyrehatóbban szakít a hagyományos eszmékkel". A legmélyrehatóbb szakítás a hagyományos eszmékkel nem jelenthet mást, mint a harcot ellenük! Ebben van a legfőbb jelentősége a harcnak a nacionalizmus és sovinizmus, mint platform és erők ellen, amelyek ebben a történelmi időszakban a legerőteljesebben jutottak kifejezésre. És erre a feladatra azzal a harccal összefüggésben kell tekinteni, amelyet a munkásosztály és a dolgozó emberek szerepének és befolyásának erősítéséért folytatunk.

A mi történelmi társadalmi feltételeink között nem valamilyen absztrakt bírálattal illetik az önigazgatásos szocializmust tisztán eszmei téren, teljesen függetlenül a reális társadalmi folyamatoktól. Döntő feladat, hogy gazdasági és társadalmi akcióinkkal erősítsük az önigazgatású szocialista társadalom eszméinek szociális hordozóit. A KSZ nem harcolhat kizárólag a tiszta eszmék világában. A kommunisták eszmei-politikai harcát, tehát az önigazgatásos szocializmus eszméiért folytatott küzdelmet szociális mozgalommá (Marx és Engels beszélt „proletár mozgalomról") kell átalakítani, amelynek kifejezésre kell jutnia a dolgozó emberek és az egész osztály gazdasági és társadalmi helyzetében.

Mindazok az eszmék, amelyekkel a Kommunista Szövetség összeütközésbe került, erőt merítenek társadalmunk gazdasági alapjának bizonyos fejlődési tendenciáiból is, szociális támogatásban pedig a hatalmuktól megfosztott, vereséget szenvedett erők részesítik, valamint azok az erők, amelyek különféle okokból szembefordultak a szocializmussal és az önigazgatásos irányvétellel, s mivel nincs más óvóhelyük, megbújnak a polgári társadalom, vagy a bürokratikus szocializmus ideológiája mögött, s készek azt „becsülettel" ki is szolgálni.

Az eszmék (és az akciókat motiválható politikai nézetek) kialakulásának és egzisztálásának tarsadalmi alapjairól szólva azonban Marx és Engels hangsúlyozza: „a régi életfeltételek felbomlásával együtt jár a régi eszmék felbomlása". Az önigazgatásos szocializmustól eltérő idegen eszméknek számos szociális és történelmi alapjuk van. Közülük némelyek olyan mértékben maradnak meg a szocializmusban, amilyen mértékben nem vívta meg végérvényesen a forradalmat a maga tarsadalmi-gazdasági és teljes szociális értelmében (magántulajdon, kispolgári tudat, külső behatások), bizonyos okokat pedig maga hoz létre a szocialista építés ellentmondásos feltételei és irányzatai között (bürokratizmus, technokrácia, a középosztály megjelenése). Azoknak az eszméknek és politikai tendenciáknak tehát, amelyekkel a Kommunista Szövetség és a munkásosztály szembekerül, megvan a maguk szociális alapjuk, és meghatározott erőt képviselnek. Ezért csakis a közvetlen demokráciának és a munkásosztály hatalmának erősítésével, uralmának biztosításával a termelésben és a társadalmi viszonyokban lehet megszüntetni és felszámolni szociális alapját az önigazgatásos szocializmustól eltérő idegen eszmei-politikai felfogásoknak. Mindezek a különféle eszmék épp a szociális forradalom osztályjellegével állnak szemben. Ennélfogva ezek ellen a különféle eszmei-politikai felfogások ellen folytatott harc is, valójában, átformált, levezetett formája a gazdasági és társadalmi viszonyok uralmáért, a munkatöbblettel való rendelkezésért vívott harcnak. Ilyenformán az ellenséges és idegen eszmék fölötti győzelemnek az a tényleges mércéje, hogy a munkásosztálynak milyen mértékben sikerül hatalmába vennie a gazdasági és társadalmi viszonyokat és az össztársadalmi újratermelést. Ugyancsak ebben

van a legnagyobb, voltaképpen alapvető és döntő jelentősége annak, hogy milyen ütemben erősödik az önigazgatásos szocialista demokrácia, valamint a munkásosztálynak mint a forradalom vezető erejének szerepe. Ez a folyamat továbbá döntő fontosságú a nacionalizmus ellen folyó harc és a nemzetiségi viszonyok szocialista tartalmának megvalósítása szempontjából is. Marx kiemeli, hogy „a proletárok már nagyrészt megszabadultak a nemzeti előítéletektől, és minden mozgalmuk lényegében véve humanisztikus, antinacionális. Egyedül a proletárok számolhatják fel a nacionalitást". Számunkra ma nem a nacionalitás felszámolása az alapvető feladat, hanem szocialista tartalmának megvalósítása. Ez pedig a munkásosztály társadalmi-gazdasági helyzetének és szerepének erősítéséből áll.

Mindazok az ideológiák, amelyekkel a Kommunista Szövetségnek a forradalom folytonosságának biztosítasa érdekében le kell számolnia, nem közvetlenül az önigazgatásos politikai rendszer bírálatából erednek, noha, igaz, nem egyöntetűen, de mindegyikük jelentős mértékben alkalmazkodott ehhez a bíráló szellemhez. Ily módon egyazon ideológiai és politikai tömb kialakítására törekszenek, amely szembeszegülhetne az önigazgatásos társadalmi fejlődés forradalmi folyamataival, s ezért mindenekelőtt a forradalmi politikai hatalom létezésére és erejére igyekeznek hatást gyakorolni. Ezt legfőképpen a Kommunista Szövetség eszmeisége elleni támadásokkal próbáljak elérni, mert annak feladata védeni és irányítani a társadalom forradalmi fejlődését. A Kommunista Szövetséget rombolva tesznek leginkább eleget a maguk osztály-történelmi érdekeiknek a társadalomban, hiszen történelmileg a legjobban és legtartósabban a forradalmi-politikai mozgalom veszélyezteti pozícióikat.

Az önigazgatás politikai ellenfeleit saját ideológiájuk leplezi le a legjobban. Marx és Engels kiemeli, hogy „a kommunisták elvi állásfoglalásai . . . csupán általános kifejezői a tényleges viszonyoknak a fennálló osztályharcban". Az eszmei harcot megnyerve a Kommunista Szövetségnek a harc politikai kimenetelét is nyilvánvalóvá kell tennie. Gyakorlati értelemben ez azt jelenti, hogy világosabban meg kell mondania, ki kicsoda — a maga ideológiája és osztály-politikai hovatartozása tekintetében. Ez esetben az önigazgatás előtt már tiszta a helyzet. Csakhogy a politikai és eszmei ellenfél gyakran felszíni, „eszmeiségen kívüli" harcot kényszerít rá a Kommunista Szövetségre, etikettírozásba vonja be, frakciózásba igyekszik belesodorni, miközben gondosan rejtegeti a maga ideológiai nézeteit, s őrizkedik azok megvitatásától. A társadalmi viszonyok fejlődésében számos ilyen jellegű eset fordult elő a munkaszervezetekben és a községekben. A Kommunista Szövetség, sajnos, néha ilyen harcokba is belement, megfeledkezve arról, hogy mire jogosítja a maga eszmeisége, s hogy mit jelenthet számára az eszmei győzelem.

A Kommunista Szövetségre vár továbbá a feladat, hogy magasabb szintre emelje saját forradalmi eszmeiségének hatóképességét, „használhatóságát" a társadalomban, mert csak így gyakorolhat rá nagyobb befolyást, s csak így biztosíthatja a meghatározott irányt és eredményeket a társadalom mozgásában. A feladat, szemmel láthatóan abban van, hogy az eszmeiséget nagyobb mértékben kell átvinni a politikába, hogy „mozgóképessé", alkalmazhatóvá tegye, s hogy ne távolodjon el tőle, ne hagyja magára. A Kommunista Szövetségnek nem azért van erre szüksége, hogy elfojtsa a kezdeményező készséget, hanem azért, hogy azt az eszmeiség alapján korrigálja, s hogy azt eszmei és osztálytartalommal töltse fel. Csupán a forradalmi társadalmi gyakorlat mutathatja meg, hogy milyen az eszmeiség valódi állapota: minek van értéke, mit hogyan kell fejleszteni, esetleg elvetni. Ha maga a gyakorlat nem eléggé forradalmi, akkor nem is „vetheti fel" az eszmeiség igazi kérdéseit (az igaziakat osztálytörténelmi szempontból). Más szóval, a gyakorlat nem lehet forradalmi az eszmeiség kérdésében, ha nem forradalmi minden más szempontból is.

Az eszmeiség révén a Kommunista Szövetségnek jobban össze kell fonódnia azokkal a szociális erőkkel, amelyeknek forradalmi élgárdáját képezi, össze kell kapcsolódnia a szociális erőkkel, amelyek képesek rá és érdekeltek abban, hogy a forradalmi társadalmi átalakulás oldalán vegyenek részt a politikai és társadalmi harc folyamataiban. Saját osztályában és a haladó társadalmi erőkben a Kommunista Szövetségnek, hogy úgy mondjuk, konkrét akciós becsvágyat kell kialakítania eszmeiségének érvényesítésére, olyan becsvágyat, amely minden pillanatban képes konkrét társadalmi és politikai akcióvá átalakulni.

Ezzel kapcsolatban, egyre többet foglalkozva az eszmei kérdésekkel, a Kommunista Szövetség tovább fejleszti a gyakorlat marxista elemzését, s szembeszáll az eléggé elterjedt spekulatív bölcselkedéssel, amely elveket konstruál, és azokkal igyekszik elsimítani a göröngyös valóságot, de szembeszáll a pozitivizmussal is, amely csak halmozza a különféle tényeket, de nem tud mit kezdeni velük, nem tudja, hogyan viszonyuljon hozzájuk.

Mi még mindig lebecsüljük *az eszmei harc* jelentőségét, szívesebben hangsúlyozzuk *a politikai győzelmek* fontosságát. Az önigazgatásos társadalmi viszonyok fejlesztésének tapasztalatai azonban mindenekelőtt az eszmei harc jelentőségére utalnak. Ahol a Kommunista Szövetség eszmei csatát nyert, ott rendszerint bekövetkezett a politikai győzelem is az önigazgatási és politikai döntések nyomán. Ott viszont, ahol a politikai harcot az eszmei-

ség jelenléte és segítsége nélkül vívtuk meg, mindig fönnállt a pragmatizmussal való összeolvadás veszélye, fönnállt a veszély, hogy „megfeledkezünk" és teljesen lemondunk a magunk osztály-történelmi forradalmi erőnkről.

5. ÖNIGAZGATÁSOS POLITIKAI RENDSZERÜNK FUNKCIÓJÁNAK BETÖLTÉSE

Önigazgatásos politikai rendszerünk a munkásosztály gazdasági és politikai harcának funkcióját tölti be a mi társadalmi-történelmi feltételeink között. Ezért a demokrácia formáját nem állíthatjuk szembe a maga osztály- és politikai tartalmával. A Kommunista Szövetség eszmei-politikai irányvonaláért folytatott harc elkerülhetetlenül magában foglalja az alkotmányosságért és a demokratizálódásért folytatott harcot is. A Kommunista Szövetségnek és a munkásosztálynak határozottan szembe kell szegülnie azokkal, akár leváltásuk árán is, akik a maguk intézményének szerepére nem az osztály és az eszmei-politikai harcban betöltött funkciója szerint tekintenek, hanem folytonosan a rendről elmélkednek a polgári normativisták és egzekútorok előítéleteivel.

Észre kell vennünk, hogy az alkotmányosságot gyakran épp akkor mellőzzük, amikor az alkotmánynak azokat az elveit és vonatkozásait kell érvényre juttatnunk, amelyek az értékek, az eszmék és a politika rendszerét érintik. Ezért, akik a meghatározott jogok és társadalmi normák érvényesítésében nem merik felvetni az értékbeli és eszmei kérdéseket, vagy ingadoznak e tekintetben, akik azt hiszik, hogy ez sérti a rend „objektív" oldalát, akik megszállottjai a rendszabályozó és jogi pedantériának, s ezzel elvetik a kérdések osztályjellegét és eszmei-politikai értelmét, mindezek nem végezhetnek funkciókat az önigazgatásos politikai rendszerben. A Kommunista Szövetségnek szembe kell szegülnie azzal a tétellel, hogy a forradalmi eszmeiségért és politikáért folytatott harc állítólag sérti a demokráciát, s hogy az eszmei-politikai akció hívei szemben állnak a demokráciával, az intézményesített és törvényesített renddel. Az önigazgatásos demokrácia mint a munkásosztály és a dolgozó nép hatalmi rendszere valósul meg. Mily kevés köze van ehhez nálunk ma számos jelenségnek, különösen a művelődésben, az oktatói-nevelői tevékenységben, és mennyire megengedhetetlenül ingadoznak néha a politikai és társadalmi rend intézményei, megbújva az ún. demokráciához való viszonyulás kérdése mögött! Különben is egészen nyilvánvaló, hogy az önigazgatásos politikai rendszer intézményeinek az alkotmányos és jogszerű rend megvalósításán kell fáradozniuk, s ez az értékrendszert is kifejezésre juttatja. Az államjog, az intézményesített-alkotmányosság logikája nem rejtheti véka alá, nem szoríthatja háttérbe a kérdések ideológiai és eszmei-politikai vetületét, noha ilyesmi ma gyakran előfordul. A KSZ eszmei-politikai harcot folytat, a politikai és alkotmányos rend intézményei viszont gyakran csak azzal törődnek, hogy a folyamatokat a rend határai között tartsák, miközben tudatosan, vagy akaratlanul is a polgári mércéket és kritériumokat alkalmazzák.

A bürokratizmus ellen harcolva és forradalmasítva azt a társadalmi-gazdasági alapot, amelyen a bürokratizmus megjelenik és regenerálódik, az önigazgatású társadalomnak az alkotmányosság tartalmának fejlesztéséért is harcot kell indítania. Mindent misztifikálva, ami a kezébe kerül, a bürokrácia leplezni kívánja az alkotmányosság megszegését. Minden bürokrácia története, így a miénké, is számos ilyen, látványos vagy kevésbé észrevehető példával szolgálhat.

Feltétlenül szükség van tehát az alkotmányos és a politikai rend funkciójának továbbfejlesztésére. Az intézmények munkájának kérdését, mint az eszmei viszonyok és mint a képesség kérdését is, fel kell vetnünk. Éspedig igen gyakorlatiasan és konkrétan. Az ideológia nem esik kívül az önigazgatású társadalom hivatalos uralmán. Az érette folyó harc tehát legális, és része a rendszer feladatvállalásainak.

Marx és Engels nem indokolatlanul hangsúlyozták, hogy „a proletariátus ki fogja használni a maga politikai hatalmát". Nem esküszik meg tehát vele, de kihasználja. Maga az élet és a társadalom forradalmi átalakulásában elért eredmények mutatják majd meg, hogy mikor szűnik meg ennek szüksége. A politikai hatalom hatékonyságának, a hatalom osztályfunkciója betöltésének kérdését nem szabad összetéveszteni annak marxista módon értelmezett elhalásának kérdésével. Amíg a hatalom elhalásának folyamata az osztályharc feltételei között megy végbe, addig a magunk hatalmához nem viszonyulhatunk anarchista módon. A hatalom elhalása mindenekelőtt kétfajta értelmében megy végbe: az által, hogy a munkásosztály ellenőrzése alá kerül, tehát a munkásosztály, vagyis az óriási többség hatalmává változik át, és az által, hogy csökkennek a maga funkciói, miután azokat egyre inkább a szabadon megszervezett társadalom veszi át és végzi közvetlen formában. Magában a gyakorlatban kell meghatározni, hogy a szabadon megszervezett társadalom és a politikai hatalom viszonyában mi képezi a történelmileg adekvát mértéket és kölcsönös kiegészülést, hogy biztosítva legyen a társadalom stabilitása és fejlődése.